

KADINLAR 'İLİŞKİ'YE, ERKEKLER 'HEDEF'E BAKAR

Dr. Özen ODAĞ

*Khas misafir öğretim üyesi
İngilizceden çeviren: N. Buket Cengiz*

Kadınlar ve erkeklerin davranış biçimleri ve işlevselliği açısından birbirlerinden ciddi anlamda farklı oldukları, kabul gören bir varsayımdır: Kadınlar ilişki-odaklı, başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı, nazik, anlayışlı; erkekler ise bağımsız, hedef-odaklı, rekabetçi, otonom ve akılcıdırlar.

KADINLARLA ERKEKLER –MESELA- MATEMATİK PROBLEMLERİ
ÇÖZÜMÜ, METİN KAVRAMA, KELİME HAZNESİ, ALGILAMA HIZI,
BİLİM, UZAMSAL VE GÖRSEL YETİLER, SOYUT DÜŞÜNME VE
KONUŞMA ÜRETİMİ GİBİ KONULARDA FARKTAN ÇOK, BENZERLİK
GÖSTERİYORLAR.

Genel kamuoyu özellikle kişisel-gelişim kitapları ve popüler bilim kitaplarının etkisi altında kadın erkek stereotiplerini içselleştirir. Kişisel-gelişim kitaplarının temel hedefi, okurların karşı cinsle daha kolay iletişim kurmak, anlaşmak ve birlikte yaşamak için kadın ve erkek arasındaki bu köklü farklılıkların üstesinden gelebilmelerine yardımcı olmaktır.

John Gray'in (1992) kadınlar ve erkekler arasında devasa farklılıklar olduğunu savunan kitabı 'Men are from Mars, Women are from Venus' (Erkekler Mars'tan, Kadınlar Venüs'ten) 30 milyon adet satıldı ve 40 dile çevrildi.

Deborah Tannen'in (1991), New York 'çoksatar listesi'nde yaklaşık dört sene kalmış olan 'You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation' (Hiç Anlamıyorsun) isimli kitabı, kadınlarla erkeklerin konuşma kalıplarının temelde farklı olduklarını ve farklı dil gruplarına ya da kültürlerine ait olduklarını savunuyordu.

KADINLA ERKEK BENZEŞİYORLAR

Popüler bilim kitapları da, örneğin Simon Baron-Cohen'in (2003) yazdığı 'The Essential Difference' (En Temel Fark) ya da Louann Brizendine'in (2006) kaleme aldığı 'The Female Brain' (Kadın Beyni) benzer çizgide görüşleri, biraz daha fazla ampirik kanıt kullanarak dile getirirler. Bu çalışmalar ve düzinelerce benzeri, 'farklılık hipotezi'ne dayanır; yani kadınlarla erkekler -psikolojik anlamda- birbirlerinden çok farklıdır.

Ne var ki son yıllarda araştırmacılar, kadınlarla erkeklerin bu kadar farklı oldukları savını sorgulamaya başladılar. Örneğin, 2005'te 'American Psychologist' dergisinde Janet Shibley Hyde'a ait, 'The Gender Similarities Hypothesis' (Cinsiyet Benzerlikleri Hipotezi) başlıklı bir makale yayınlandı. Bu başlık sıra dışıydı, çünkü dikkatli incelendiğinde çok sayıda araştırmanın, kadınlarla erkekler arasında 'farklılık'tan çok 'benzerlik' olduğu sonucuna ulaştığının altını çiziyordu.

Janet Shibley Hyde'ın (2005) makalesini özel kılan, onun kadınlarla erkeklerin benzeştiği savını dayandırdığı teknikti. Hyde, analizcinin farklı araştırmaya bulgularını harmanlayıp genel sonuçlara varmasını sağlayan istatistiksel bir teknik olan meta-analiz tekniğini kullanmıştı.

META-ANALİZ DE BENZERLİK BULDU

Kişisel-gelişim ya da popüler bilim kitaplarının yazarları, çarpıcı tekil bir bulguyu alıp onun etrafında dönerlerken, daha özenli bilim insanları tek bir çalışmanın kendi başına bir şey göstermeyeceğini savunmaktaydı. Sonuçlar ancak başka çalışmalar da aynı bulguları verdiği takdirde güvenilir olabilirdi.

İşte, meta-analizi tam da bunu yapar: Analizcinin aynı soruya odaklanan çok sayıda araştırmanın bulgularını biraraya getirmesini ve 'etki ölçüsü'nü hesaplayarak hepsinin ortak eğilimini değerlendirmesini sağlar.

KADINLAR VE ERKEKLER; KONUŞMA ESNASINDA
KARŞILARINDAKİNİN SÖZÜNÜ KESME, KONUŞKANLIK, YAKINLIK
VE ZORLAMA İÇEREN KONUŞMA EĞİLİMLERİNDE VE KENDİLERİNİ
YABANCILARLA, YABANCI OLMAYANLARA AÇMA KONUSUNDA
DA BENZEŞİYORLAR.

Bu katsayı size, sadece belirli bir alandaki kadınlarla erkekler arasında farklılık olup olmadığını söylemez, aynı zamanda bu farkın büyüklüğünü de söyler. Hyde, bu tekniği kadın-erkek arasında olduğu var sayılan farklılıklar konusundaki çok sayıda ampirik çalışmayı değerlendirmek için kullandı.

Hyde, insan davranışı ve işlevi konusunda beş alana odaklandı: Bilişsel yetenekler, iletişim tarzları, sosyal yetiler, sağlık ve motor davranışlar. Bunlar, kadınlarla erkekler arasında temel farklılıkların olduğu kabul edilen alanlardı.

Ne var ki, Hyde bu görüşe son derece uzak bulgulara ulaştı. Örneğin, kadınların bilişsel yetenekleri üzerine toplam bin 116 ampirik çalışmaya dayanarak, etki ölçüsünün sıfıra yakın olduğunu ortaya çıkardı; yani kadınlarla erkekler mesela matematik problemleri çözümü, metin kavrama, kelime haznesi, algılama hızı, bilim, uzamsal ve görsel yetiler, soyut düşünme ve konuşma üretimi gibi konularda farktan çok, benzerlik gösteriyorlardı.

Hyde, bin 480 ampirik çalışma üzerinde yaptığı bir diğer çalışmada da benzer biçimde, sözlü ve sözlü olmayan iletişimde iki cins arasında farktan çok benzerlik bulguladı. Hyde'ın çalışması kadınlar ve erkeklerin, konuşma esnasında karşılarındakinin sözünü kesme, konuşkanlık, yakınlık ve zorlama içeren konuşma eğilimlerinde ve kendilerini yabancılarla, yabancı olmayanlara açma konusunda benzeştiklerini göstermekteydi.

ÖZ DOYUM VE OBJE FIRLATMADA FARKLILAR

İnsan davranışlarının bu alanlarında da etki ölçüleri sıfıra yakındı. Hyde'a göre, kadın ve erkeklerin birbirlerinden kayda değer biçimde ayrıldıkları sadece iki alan vardı: Bu alanlardaki ampirik çalışmalar erkeklerin kadınlara göre daha sık özdoyum (mastürbasyon) yaptıklarını ve daha çok sayıda rastgele seks yaşadıklarını ortaya çıkarıyordu. Erkekler, aynı zamanda, objeleri daha uzak mesafeye daha hızlı bir şekilde fırlatabiliyordu.

Hyde, bu nedenle insan davranışının belirli alanlarında (özellikle motor davranışlar ya da seksüel davranışlar gibi bedene ilişkin alanlarda) kadınlar ve erkekler arasında kayda değer değişiklikler varken; özellikle bilişsel zeka, iletişim ya da duyguların dışı vurumu gibi bedenle ilişkili olmayan birçok başka alanda iki cinsin ciddi oranda benzer davranışları olduğunu gösteriyordu.

Son 10 yılda, psikoloji biliminin ilgi odağı kadınlarla erkeklerin farklılıklarından uzaklaşıp bu farklılıkları öne çıkaran bağlamsal işaretlere doğru kaydı. Bugün, cinsiyet araştırmacılarının ilgilendikleri, "Cinsiyet hangi koşullar altında önem taşır? Farklılıklar hangi koşullarda önemsizdir?" gibi sorulardır.

KADINLAR STEREOTİP TEHDİDİ ALTINDA

Claude Steele ve Joshua Aronson (örn. 1995) gibi araştırmacıların yürüttükleri laboratuvar deneyleri tekrar tekrar gösterdi ki, uzamsal ya da matematiksel yetilerdeki cinsiyet farklılıkları sabit değildir,

BİR MATEMATİK SINAVINDA BİR STEREOTİP TEHDİTİ ALTINDA
(ÖRNEĞİN KADINLAR MATEMATİKTEN ANLAMAZ) KALAN KADIN,
BU TEHDİT ORTADAN KALKTIĞINDA O SINAVDA ERKEKLER KADAR
YA DA DAHA İYİ PERFORMANS GÖSTEREBİLİR.

büyük ölçüde bağlama-dayalıdır ve genellikle 'stereotip tehdidi' denilen kavramla karakterize olan durumlarda öne çıkarlar.

Bunlar, kişinin dezavantajlı bir gruba aidiyetinden dolayı daha düşük performans gösterecekleri konusunda alarmla geçiren durumsal işaretlerdir. Mesela, bir matematik sınavındaki kadınlar, eğer bu sınavın geçmişte cinsiyet farklılıklarını ortaya çıkardığı belirtiliyorsa, stereotip tehdidi altında kalabilirler.

Bu tür araştırmalar göstermektedir ki, böyle işaretlerin kaldırılması sayesinde kadınlar da matematik sınavlarında erkekler kadar ya da daha iyi performans gösterebilirler.

LİDERLİĞİ ERKEĞE TESLİM ETMEDE GÖNÜLLÜLER

Cinsiyet farklılıklarında bağlamın etkisi için bir başka örnek de gruplar içinde liderliğin ortaya çıkışı ile ilgili araştırmalardır (örn. Eagly & Karau, 1991). Bu araştırma kadınlar ve erkeklerin grup içinde liderlik kurma potansiyeliyle ilgilidir. Katılımcılar tek cinsiyetli ya da karışık cinsiyetli olarak gruplara ayrılırlar ve onlardan birlikte bir görevi yerine getirmeleri ya da bir problemi çözmeleri beklenir.

Araştırma şunu göstermiştir ki, kural olarak, hem tek cinsiyetli hem de karışık cinsiyetli gruplarda genellikle liderliği ele alan erkektir, ve buna eşit derecede yetkin bir kadın orada mevcut ise de bu durum değişmez. Kadınlar ancak tek cinsiyetli gruplarda liderliği ele alır ve ortaya bir erkek çıktığında gönüllü bir şekilde liderliği ona teslim eder.

Araştırmanın bu sonraki kısımları, erkekler ve kadınların bazı bağlamlarda birbirlerinden çok farklı olabildikleri; özellik ya da yetiler bakımından, bir başka bağlamda çok benzer olabildiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Bağlamın durumsal ipuçları ve talep karakteristikleri, cinsiyet farklılıklarının görünür olup olmamasında büyük bir rol oynamaktadır.

KADIN VE ERKEĞİ ÇÖZMEK YİNE DE ZOR

Caplan ve Caplan'ın (2008) bir araştırmasıyla sonuçlandırılacak olursak, cinsiyet araştırmaları alanındaki ampirik çalışmalar bugüne kadar benzerliklerden çok farklılıklara bakma eğilimi göstermiştir. Bunun bir nedeni, araştırmacılar bir cinsiyet farklılığı bulup yaygın stereotipleri onayladıklarında buna çok az karşı-argüman geliştirecek olmasıdır.

Benzer şekilde, cinsiyet farkını teslim 'etmeyen' araştırmaları yayınlamak da bugüne dek, olanaksız değilse de son derece zor olmuştur. Bu nedenle, cinsiyet farklılıklarını basit biçimde yeniden üretme tehlikesine karşı meta-analizler gibi daha özenli istatistiksel teknikler ve yatkınlığa değil, farklılıkları belirgin kılan bağlamlara odaklanan, duruma dayalı yaklaşımlar kullanmak gerekmektedir.

Şu an itibarıyla, bir bütün olarak düşünüldüğünde, kişisel gelişim kitapları bize aksini öğretse ve cinsiyet farklılıklarını resmeden çok sayıda araştırma olsa da, bunlar hakkında çok az şey bildiğimizi varsaymak için elimizde yeterince neden bulunmaktadır.